

• Slavko Platz

OSNUTAK VIŠOKE FILOZOFSKO-TEOLOŠKE ŠKOLE 1806. U ĐAKOVU I RAZVOJ FILOZOFSKOG STUDIJA

Povijesni dio

U svojoj višestoljetnoj povijesti grad Đakovo doživio je više tamnih i svijetlih dana. Bilo je tužnih vremena kada je prigibao svoju glavu k zemlji pod teretom propadanja i tegoba nakon osvajačkih pohoda neprijatelja, a bilo je i radosnih trenutaka kad je zablistao s rascvata svojih privrednih, duhovnih i kulturnih dostignuća. Nakon odlaska Turaka dolazi do gospodarske, duhovne i kulturalne obnove. A posebno ujedinjenjem biskupija bosanske ili dako-vačke te srijemske 1773. nastaju bolji dani. Prvi biskup sjedinjenih biskupija Riječanin Matija Franjo Krtica pristupa svestranoj obnovi. Ali dobro je znao da to ne može izvesti sam, potrebni su mu suradnici - svećenici, a njih je bilo premalo. Pritješnjen potrebom dobro je znao da svećenike treba odgojiti i obrazovati. Uz to je i biskupija povećana pripojenjem 27 župa pečuške i zagrebačke biskupije te gradom Osijekom. Zato on odmah razmišlja o osnutku vlastitog sjemeništa i bogoslovnog učilišta. Doduše, davno je još Tridentinski sabor (1545.-1563.) naredio da biskupije osnivaju vlastita sjemeništa, ali je to na ovom području onda, uz male iznimke (Zagreb), bilo neprovedivo. I zato sada, kad su horizonti otvoreni, biskup Krtica želi utemeljiti vlastito sjemenište. Ali to nije išlo jednostavno. U ostvarenju tog nauma priječila ga je ustanova tzv. "generalnih sjemeništa" cara Josipa II. koji je dekretom od 30. ožujka 1783. odlučio: "Den 1. November I.J. hören alle philosophischen und theologischen Schulenauf". Mjesto njih osnivaju se *seminaria generalia* i to devet u cijeloj državi, a napose u Zagrebu i Požunu.¹

Ali ni taj dekret ne bi duga vijeka. Njegov nasljednik Leopold II. 20. svibnja 1790. krajem te školske godine dokida generalna sjemeništa, a biskupima daje mogućnost i pravo osnivati vlastita sjemeništa, ujedno i pravo nadzora nad odgojem i naucima.² Tako se biskupu Krtici otvorio put k ostvarenju velike želje i potrebe da uspostavi vlastito učilište za spremanje svećenika. Stoga se odmah 1804. dao na pripreme radove: osiguranje

1 MATIJA PAVIĆ, *Biskupsko sjemenište u Đakovu 1806-1906*, Đakovo 1911., str. 40.

2 MATIJA PAVIĆ, nav. dj., str. 41.

glavnice, izradu nacрта buduće zgrade, traženje lokacije za gradnju. Početkom 1805. šalje Namjesništvu nacrt nove zgrade sjemeništa. U njoj se trebalo smjestiti 24 pitomca, zajedničke prostorije, stanovi za dvojicu profesora itd. Prema biskupovoj zamisli zgrada je trebalo podići ili u današnjem biskupskom vrtu ili vjerojatnije negdje unutar obrambenih zidova biskupske rezidencije. Iste godine počelo se s kopanjem temelja. No s tim planom nije se slagao Stolni kaptol koji je smatrao da sjemeništu treba osigurati veći prostor i da prostorije moraju biti prozračnije.³ No u proljeće 31. svibnja 1805. u početku gradnje umre biskup Krtica ne dočekavši odgovor Namjesništva.

Zanimljivo je zapaziti da je za vrijeme ove sedisvakancije izabrani kapitularni vikar kanonik Witmann s ostalim članovima kaptola počeo razmišljati o potpunom premještanju biskupske stolice u Osijek i to u Tvrđu, a župna crkva te župe postala bi katedralom. Također bi premjestili i kanoničke kurije pa i buduće sjemenište. No u međuvremenu je stigao u Đakovo poslanik Namjesništva zagrebački kanonik, prior vranski Antun Mandić. On je razgledao pripreme radove za gradnju sjemeništa, ali eventualni premještaj ustanova nije bila svrha njegova dolaska niti je imao ovlaštenja za tako dalekosežne odluke. Zato se zadržao samo na pitanju budućeg sjemeništa.

Antun Mandić, osnivač filozofsko-teološke škole i bogoslovnog sjemeništa

Povijest je više puta potvrdila činjenicu: kad se nađe pravi čovjek na pravom mjestu događaju se dalekosežni pomaci. Čini se da se taj sklop okolnosti stekao upravo u osobi Antuna Mandića. On je za svoga prvog trotjednog boravka u Đakovu razmotrio situaciju, uvidio je da Stolni kaptol ima pravo glade lokacije i veličine zgrade i odlučio se za drugo rješenje.

Na mjestu današnjeg bogoslovnog sjemeništa u Đakovu bio je franjevački samostan sa župnom crkvom. Mandić odluči da se taj samostan renovira i proširi za potrebe budućeg sjemeništa, a franjevci neka se vrata u svoj matični samostan u Slav. Brod iz kojeg su otišli prije 19 godina. Onda se u njemu smjestila vojska i neke škole. No trebalo je prvo taj samostan isprazniti i obnoviti pa tek onda nakon preseljenja pristupiti radovima u Đakovu. A sve je to iziskivalo velika sredstva. O svemu posla Mandić izvještaj 23. srpnja 1805. i već se tada vidjelo da bogoslovija te godine neće moći početi. Zato on u međuvremenu udari temelje pučkoj nastavi u đakovačkoj okolici: đakovačku školu podigne na tri razreda i osnuje osnovne škole s jednim učiteljem u Semeljcima, Vrbici, Gorjanima, Piškorevcima i Trnavi - nadajući se odatle dobiti kandidate za buduću studij.

³ MARIJIN SRAKIĆ, 175 godina Bogu i narodu, u Vjesnik đakovačke biskupije, prilog uz 2(1982),

- Osobno je Mandić bio učen i stručno spreman čovjek. Počevši od Požege gdje je bio učenik Petra Kanižlića, pa preko Zagreba, Beča, Bologne stekao je izvrsnu naobrazbu. Dobro je poznao stanje ondašnjih sjemeništa jer je u mnogima boravio kao student ili profesor, kao poglavar ili nadzornik pa su mu i sustavi odgoja i nastave bili bliski. Godine 1780. imenovan je vrhovnim direktorom škola u Hrvatskoj i Slavoniji i u kraljevskom namjesničtvu u Budimu. Kroz 14 godina bio je predsjednikom strogih ispita za buduće profesore teologije na sveučilištu u Pešti. Predsjedao je posebnoj komisiji za uređenje "ilirskog" pravopisa u Beču (Lanosović, Krmpotić, Stulli). Njegovim nastojanjem komisija je doradila i "slavonski pravopis" koji je bio u upotrebi do preporoda i Gajeva pravopisa. Zato Istranin Voltiggi piše u predgovoru svoga rječnika o Mandiću da je "primum Illyricae linguae oraculum, sub cuius praesidio Commisio Aulica hanc recentem Orthographiam illyricam decrevit, qui doctrina, prudentia.... inclaruit".⁴

Takva čovjeka na prijedlog cara i kralja Franje imenuje Pio VII. biskupom bosanskim i srijemskim 14. lipnja 1806. Već 14. srpnja posveti ga za biskupa u Budimu biskup Stolnog Biograda Milašin, a 26. listopada 1806. bi uveden u stolnu crkvu u Đakovu u svojoj 66. godini života. Neposredni i glavni zadatak mu je sada bio osnivanje bogoslovije. Priprave su doduše bile gotove već ujesen 1805. pa se to pročulo nadaleko i već su počele stizati prijave kandidata koji su negdje završili koju godinu studija. Mandić je poručio vikaru da ih može primiti do 24 i poslati ih da dovrše studij te godine kao biskupijski klerici u nekom zavodu: Pečuhu, Zagrebu, Ostrogonu. On se sam nakon posvete zadržao još u Budimu i Beču tražeći namještaj za buduću zgradu i požurujući preseljenje franjevacu u Sl. Brod koji su tek 20. kolovoza 1806. krenuli. Nakon adaptacije zgrade sve je bilo dovršeno do njegove intronizacije u Đakovu. Ujedno je odmah u inozemstvu tražio i profesore jer se pri prvom boravku uvjerio u nestašicu domaćih sinova. Našao je četvoricu, dva svjetovna svećenika Franju Jacobija i Bartola Fischera, te dva redovnika pijarista: Inocenta Karatsonyija i Ferdinanda Leitnera.

Konačno, početkom studenoga 1806. i to 6. studenog u četvrtak, nakon obavljenih duhovnih vježbi u sjemeništu, dolazi do svečanog otvaranja. Toga dana, u pratnji Stolnog kaptola, dolazi biskup Mandić u sjemenište gdje ga dočeka ravnateljstvo: prvi rektor Đuro Sertić s poglavarstvom, prodirektor Stjepan Opoevčanin s profesorskim zborom i sva duhovna mladež, te biskup svečanim slovom (nažalost ne sačuvanim) otvara "Lyceum episcopale" s dva odsjeka, filozofskim i teološkim.⁵

4 *Ricsoslovník (Vocabulario, Wörterbuch) iliriskoga, italijanskoga i nimackoga jezika s jednom predpostavljenom gramatikom ili pismenstvom: sve ovo sabrano i sloxeno od Jose Voltiggi Istranina, 1803.,* uvod.

5 Glavna knjiga profesorskog zbora svečano počinje: "Anno 1806. quo Franciscus I. etc....(navodi titule cara i kralja, pape Pija VII., zatim biskupa Mandića, poglavarstva, kanonika, spominje odlazak franjevacu u Sl. Brod pa kaže za studente)... necessarias ac utiles personis Ecclesiasticis disciplinas

Ljetopisac sjemeništa bilježi: "Tako je Mandićevom zaslugom sielo biskupske stolice njegove zbilja postalo ono što mu starodavno ime njegovo značenije. Ne samo po krivom izgovoru Djakovo, nego po prvobitnom: *Djâkovo*, locus litterarum studiosi. Do 1806. mrtvo i pusto, oživilo je ono od Svih Svetih te godine dolaskom prvih mladih učenika sa svih krajeva Slavonije, županija baranjske i bačke. Koji su na glas neumrloga utemeljitelja pohrlili amo u našu sredinu, da raznesu na daleko i široko ime svjetloga dostojanstvenika crkvenoga i vriednih prvih učitelja. Od toga časa počimlje novo doba po biskupiju, svećenstvo njezino, narod njezin i po Djakovo samo".⁶ Tako započe licej i bogoslovija u Đakovu te kroz 190 godina u neprekinutom nizu dade narodu i Crkvi mnogo kulturnih i pastoralnih radnika.

Radi povijesne potpunosti napomenimo ovdje da su na ovom slavonskom i srijemskom području već ranije u 18. stoljeću postojali visokoškolski studiji za potrebe franjevačkog reda i to u njihovim samostanima u Požegi, Osijeku, Vukovaru i Petrovaradinu, ali samo za njihove kandidate, premješteni također od samostana do samostana prema unutarnjim potrebama.⁷ No, dakovačka je bogoslovija ustrajala neprekidno unatoč ratovima s tim što se za vrijeme gradnje nove bogoslovije za biskupa Krapca 1912.-1914. studij odvijao u Sarajevu gdje je cijela bogoslovija bila u gostima. Također za vrijeme Domovinskog rata, u zimskom semestru 1991. do sredine veljače 1992., zbog neposrednih ratnih opasnosti, bogoslovija se privremeno sklonila u Gradišće u Austriju gdje je nastavila sa studijem u Mattersburgu u gimnazijskom sjemeništu biskupije Eisenstadt. Te školske godine prvi puta je upisala laike na svoj redovni studij, djevojke i mladiće kao buduće vjeroučitelje i pastoralne suradnike.

Sustavni dio

Naš je zadatak opisati razvoj filozofskog studija u ovoj ustanovi tijekom njegova postojanja. U tom pogledu svakako nam je značajna razdioba studija na licej i teologiju.

1. Što je bio licej? - Samo ime podsjeća na Aristotelovu filozofsku školu iz starog vijeka, a novi liceji su bili imitacija humanističke naobrazbe koju su

⁶ "... etiam, atque comodiore ratione apti animarum curatores formarentur... majore copia confluerent, quibus 53 numero effective Calendis Novembris Seminarium ingrederentur Alumni". Vidi: *Annuaire de l'Administration de l'Episcopat de Zagreb, 1806/7*, zapisnik prve sjednice, s.p., Zagreb, 1806, str. 47B8.

⁷ *Annuaire de l'Administration de l'Episcopat de Zagreb*, str. 107.

⁸ *Annuaire de l'Administration de l'Episcopat de Zagreb*, str. 107.

⁹ *Annuaire de l'Administration de l'Episcopat de Zagreb*, str. 107.

¹⁰ *Annuaire de l'Administration de l'Episcopat de Zagreb*, str. 107.

¹¹ *Annuaire de l'Administration de l'Episcopat de Zagreb*, str. 107.

¹² *Annuaire de l'Administration de l'Episcopat de Zagreb*, str. 107.

¹³ *Annuaire de l'Administration de l'Episcopat de Zagreb*, str. 107.

¹⁴ *Annuaire de l'Administration de l'Episcopat de Zagreb*, str. 107.

¹⁵ *Annuaire de l'Administration de l'Episcopat de Zagreb*, str. 107.

¹⁶ *Annuaire de l'Administration de l'Episcopat de Zagreb*, str. 107.

¹⁷ *Annuaire de l'Administration de l'Episcopat de Zagreb*, str. 107.

¹⁸ *Annuaire de l'Administration de l'Episcopat de Zagreb*, str. 107.

¹⁹ *Annuaire de l'Administration de l'Episcopat de Zagreb*, str. 107.

²⁰ *Annuaire de l'Administration de l'Episcopat de Zagreb*, str. 107.

promicali osobito Isusovci od osnutka reda pa do ukinuća 1773. Liceji su bili trogodišnja priprava za univerzitetske studije. Uloga im je bila: upoznati zakone mišljenja i vrijednost istine (logica, critica), dohitne pojave materijalnog svijeta i njihove zakone (psihologija, fizika, astronomija) te konačno sebi dati odgovor o Bogu i duši. Na to je pri otvorenju liceja 1806. aludirao prodirektor Stjepan Opoečanin pred Mandićem u svojoj latinskoj pjesmi misleći na filozofiju: "Quis status est animae? quaenam post funera sortes? Num maneat Justos praemia poena malos?"⁸ - Smatrali su da je studij filozofije predvorje svake znanosti i zato je uveden ispred studija teologije. Biskup Mandić uredio je dvogodišnji tečaj na svoju ruku, a kasnije je dobio odobrenje. Iako je cijela ustanova bila biskupijska, počeli su licej pohađati i vanjski daci ne samo iz okolice i Slavonije, nego i iz udaljenijih krajeva, jer je to bila izvrsna priprava za daljnje studije. Licej je, naime, imao pravo javnosti. U ono vrijeme takav je zavod postojao samo u Zagrebu. Time je biskup Mandić doskočio općoj potrebi naobrazbe jer su te svjedodžbe priznavali i drugi studiji filozofije i liceji, akademije i sveučilišta kao valjan dokumenat za upis.

Prvi profesori filozofije na novoosnovanoj ustanovi bili su **Karlo Pavić**, rodom iz Tovarnika i **Đuro Hartmann** iz Osijeka, s 22 godine najmlađi član profesorskog zbora. Njega je nakon dvije godine naslijedio Josip Veszerle. Onda je zakon tražio dva profesora za te discipline, a za teologiju četiri. Nadzor nad filozofskim studijem vodio je supremus scholarum per districtum Zagrabiensem Director. U prvoj školskoj godini 1806/7. bilo je u filozofiji u 1. godini 6 kandidata, a u 2. godini 13 i trojica svjetovnjaka.

Studijski filozofski predmeti bili su *Logica* (po priručniku Stoger), *Historia philosophiae*, *Methaphysica* (po Selsu), *Philosophia practica* (po Lugdunensis sustavu) - i drugi nefilozofski predmeti. Zanimljivo je da je Karlo Pavić kasnije napisao *Introductio in Mathesim*. To je bio početni program u skladu s ondašnjim zakonodavstvom.

Kroz četrdesetak sljedećih godina završilo je studije na tom filozofskom odsjeku oko 300 učenika, a mnogi od njih su nastavili i univerzitetske studije te odigrali važnu ulogu na ovom području u društvenom, političkom i narodnom životu 19. stoljeća.

Biskup Mandić, nakon otvorenja prve školske godine, piše palatinu nadvojvodi Josipu 10. prosinca 1806. da je konačno nakon poteškoća i prepreka sve krenulo, "a posebno da je bio prisiljen uvesti studij filozofije, jer je, osim udaljenoga Zagreba, u cijeloj zemlji nema, a od nje ovisi i sam studij teologije i prijava mladića za svećenički stalež, dakle budućnost same dieceze, kao što je to imadu i biskupije Ostrogon, Njitra i Vac".⁹ Ukupni broj filozofa u Mandićevo vrijeme bio je 296, od toga 180 svjetovnjaka i 116 alumna, što

8 Usp. *Protocollum*, završetak zapisnika prve sjednice.

9 Usp. PAVIĆ, nav. dj., str. 75.

je značajno za daljnji razvoj naobrazbe i kulture na ovim područjima. Mandić inače preporučuje i piše profesorima da materija filozofije i teologije ne bude nagomilana na kraju semestra, nego neka na početku godine daju teze, i to njemu osobno također jedan primjerak.¹⁰

II. - Mandićev nasljednik biskup Mirko Raffay (1816.-1830.) i sam je dvije godine bio profesor filozofije na zagrebačkoj akademiji. Bogoslovija mu je u velikim financijskim poteškoćama, a kandidati se školuju kod kuće i u Pešti gdje postižu akademske stupnjeve iz filozofije i postaju profesori u Đakovu. Nazivali su to doktorat artium, a postizao se nakon ispita iz filozofije i srodnih disciplina (fizike, matematike i astronomije). Time je profesor bio zreo za upis u maticu sveučilišta kao predavač filozofije i srodnih joj znanosti. Tada je u Pešti taj stupanj postigao i J.J. Strossmayer (1833.-1837.) uz još desetak kandidata. Po staroj peštanskoj akademskoj osnovi njihov naziv je bio "artium liberalium et Philosophiae Doctores".

Kako za biskupa Mandića tako i za Raffaya profesori na filozofiji se brzo mijenjaju, bilo zbog smrti (Mijo Vojvodić umire u 26. godini od tuberkuloze), bilo zbog odlaska na unosne župe ne nastavljajući dalje studije do gradusa. Imena nisu zapažena u povijesti domaće filozofije.

Biskup Raffay ističe da filozofija u pripravnom tečaju nije *javna*, nego dijecezanska. Ipak je i vrhovni ravnatelj javnih škola u Hrvatskoj grof Josip Sermage priznao svjedodžbe za upis na akademiju bez ispita. On je osobno pohodio đakovački licej i povoljno se izrazio o studiju, uspjehu i metodi rada. - Bilo je pokušaja da se filozofija premjesti u Osijek zbog lošeg ponašanja vanjskih polaznika. No, Raffay je to odbio, barem za dijecezanske kandidate, a kasnije i država zbog dovoljnog broja takvih škola. Broj kandidata varira od 6 pa do 32. Profesori dobivaju nove dužnosti prefektore studija i program od inače četvorice predavača.¹¹

Za biskupa Sučića 1833. kolegij profesora predloži da se iz filozofije "D. Strossmayer tamquam inter suos optimus" pošalje u Peštu na studije, a Mato Topalović u Pazmanej.¹² Dobro su to uvidjeli, jer su ta dvojica kasnije u narodu odigrali velike uloge. Strossmayer je prvo predavao filozofiju, a poslije moralnu teologiju. U sjemeništu je u raznim službama proveo pet godina.

10 "D-nis professoribus comitendum est, ut praelectiones suas ita attemperare studeant, ne materia, per eos seu in Philosophicis, seu in Theologicis disciplinis tradenda in fine semestralis examinis conglomerata, ut ita dicam, ac dein tam discipulis quam Professoribus molesta evadat. - Ut huic incommodo obvietur.... Professores harum disciplinarum mox cum initio scholarum cujusvis anni theses seu propositiones per decursum anni tradendas elaborent, altiori loco submitendas...scripto resumant. Duo exhibeant, quorum unum exemplare, pro mea directione, mihi quoque exhibendum erit". Episc. Antonius Mandić, die 4 septembris 1814. - Vidi *Arhiv VBS*, br. 69/1815.

11 Usp. PAVIĆ, nav. dj., str. 152.

12 Usp. PAVIĆ, nav. dj., str. 167.

- Za biskupa Kukovića (1835.-1848.) opet se izmijenilo više profesora, a i kandidata je malo. Godina 1848. je blizu, osjeća se dah prevrata u javnom životu koji odvodi mladež u burne svjetske revolucionarne događaje. Školska godina 1848. počinje kasno, tek pred Novu godinu za samo 11 teologa, a tečaj filozofije je privremeno dokinut. Ban Jelačić naređuje 1849. da se nastava u teologiji održava na hrvatskom jeziku. U to pada i imenovanje Strossmayera za biskupa i 1850. ponovo kreće filozofija s nekoliko kandidata.

III. - Odmah nakon imenovanja u Beču Strossmayer traži da ga izvijeste o stanju sjemeništa, zahtjeva veći broj profesora, a dosadašnji filozofski odsjek da se prilagodi nastavnoj osnovi 7. i 8. razreda gimnazije uz neke filozofske predmete. Osim klasičnih jezika naređuje i čitanje kršćanskih pisaca (Ambrozija, Augustina, Jeronima, Tertulijana, Ciprijana). Uvodi i staroslavenski jezik, a prvi profesor je bio književnik Fran Kurelac. - Sve je to bilo u skladu s reorganizacijom studija na području Austro-Ugarske monarhije, a koju je vodio ministar kulta Leo Thun. Ta je reforma konačno dobila oblik dekretom 29. ožujka 1858. s četiri godišta bogoslovije gdje su pojedinačno navedeni teološki predmeti. Ali, nema filozofije. Očito je bila u liceju - i to je bilo dosta. Doduše, tu je reformu potakla Sv.Stolica i Pio IX. proglašivši konkordat crkvenim zakonom "Deus salutis auctor" od 5. studenog 1855. gdje se govori o odgoju svećenstva. Iza toga se sastaje biskupska konferencija u Beču od 6. travnja do 17. lipnja 1856. na kojoj sudjeluje i Strossmayer. Zaključke proglašuje ministar Thun "za svekoliku carevinu".¹³ Kasnije papa Leon XIII. preporučuje konferenciju biskupa svake godine, a to se odrazilo i na napredak studija. Npr. u Ljubljani se uvodi *philosophia thomistica*, u češkim Budjevicama kršćanska filozofija, dok isti Leon XIII. enciklikom *Aeterni patris* od 4. kolovoza 1879. zahtjeva osnutak *katedre za filozofiju* uopće, a napose sv.Tome Akvinskog. To se postupno ostvaruje u carevini pa i u nas.

Na početku Strossmayerove službe filozofija je imala tri predmeta: logiku, metafiziku i etiku., a 1860. dodana je i psihologija. No, ovaj je licej smatran privatnim i kandidati za daljnji studij u Beču morali su polagati ispit zrelosti na javnoj gimnaziji. - Broj kandidata naglo se povećao dolaskom bosanskih franjevaca 1853. koji su ispočetka stanovali s biskupijskim kandidatima u sjemeništu, ali su imali svoje poglavare. Kako je njihov broj stalno rastao, sagradi im Strossmayer novu zgradu i nazove je *Kolegij sv. Bonaventure* (danas zgrada *Teologije u Đakovu*). Taj kolegij je trajao do šk. god.1875/76., a onda su franjevci zbog političkih neprilika morali napustiti Đakovo. Najviše ih je bilo u filozofiji 1858. i to 40, a i dalje mnogo u filozofiji i teologiji sve do odlaska franjevaca.

13 Usp. PAVIĆ, nav. dj., str. 209.

Diacovensia 1/1996.

Npr. dr. Mijat Kučera, prof. filozofije 1869.-1873. upoznaje učenike s onda poznatim djelom Alberta Stöckla iz Eichstätt, predstavnikom tomističke filozofije. -Prof. Šimun Čižmarević uvodi u nastavu novi tekst Ivana Schwetz iz Beča: *Institutiones philosophicae* 1873. uz dopunu tomističkih sljedbenika, kao što su autori Liberatore, Tongiorgi... Eventualna razrada tih tekstova u nekom rukopisnom obliku nije dostupna, vjerojatno su se izravno služili latinskim tekstovima jer su ondašnje generacije taj klasični jezik vrlo dobro poznavale.

Do sredine prošlog stoljeća profesori su školovani u Beču (Augustineum) i u Pešti (Pazmaneum), a od Strossmayera počinje se studirati i u Rimu (Germanicum, Zavod sv. Jeronima) te u Innsbrucku.

Strossmayer je inače zahtijevao red i disciplinu u sjemeništu od studenata i od profesora. Često je pohadao ustanovu, prisustvovao ispitima, a ponekad odrješito i profesore otpuštao (1875.-1877). Sjemenište se održalo godinama zahvaljujući njegovoj osobnoj pomoći i ljubavi svećenika.

Licej je ostao u Đakovu uz bogosloviju sve do 1899. godine kad je Strossmayeru uspjelo, nakon polstoljetnog nastojanja, otvoriti *Dječачko sjemenište* u Osijeku. Ono je djelovalo do 1920., a učenici su pohađali Kraljevsku veliku gimnaziju u gradu. No, za vrijeme Prvog svjetskog rata 1914.-17. ponovno su učenici 7. i 8. razreda u Đakovu gdje su pred državnom komisijom polagali ispit zrelosti. Nakon rata propada glavnicu za uzdržavanje toga sjemeništa pa su učenici smješteni u Travnik. Tek 1929. udruženim sredstvima zagrebačke nadbiskupije i dakovačke biskupije otvara se zajednička *Nadbiskupska klasična gimnazija* u Zagrebu na Šalati. Ali kroz duži niz godina nijedan od svršenih maturanata nije došao u bogosloviju u Đakovo. Kandidati bogoslovije dolazili su iz vanjskih škola. Također je u Drugom svjetskom ratu stradalo mnogo svećenika (preko 20) pa se osjećao veliki manjak. Zato biskup Akšamović s poglavarstvom odlučio 1948. ponovo uz bogosloviju u Đakovu otvoriti i licej, tj. prenijeti dva završna razreda gimnazije iz Zagreba, i to s ispitom zrelosti, dakako privatnim, koji komunistička država u ono vrijeme nije priznavala, kao niti cijelo crkveno školstvo. To su onda nazivali i pripravnim tečajevima bogoslovije da bi lakše prošli pred državnim vlastima jer nisu smjeli osnivati još neku novu srednju školu. U tom liceju od filozofskih predmeta predavala se logika i kritika.

Od 1972. taj je licej dobio naziv *Biskupijska gimnazija J.J. Strossmayer*, dakako i ona je bila privatna škola, a s razvojem usmjerenog obrazovanja prihvaćen je pedagoški smjer usklađen s državnim programom te su učenici na kraju školske godine polagali ispit zrelosti u srednjoškolskom centru u Đakovu nadopunivši klasični dio maturom u sjemeništu. Što se tiče filozofije imali su u programu logiku i povijest filozofije. Početkom Domovinskog rata prebačen 1991. licej je ponovo prebačen u Zagreb na Šalatu gdje su sva četiri razreda i danas, uglavnom s malim brojem kandidata. - Tako je nekadašnji

“Lyceum episcopale” biskupa Mandića mijenjao svoje lice kroz ovih 190 godina. Glavni nosilac studija filozofije bila je bogoslovija. Reformom studija pape Pia XI. 1931. i dokumentom “Deus scientiarum Dominus” bogoslovija dobiva redovni petogodišnji studij, a filozofija je stavljena u prve dvije godine studija. Daljnjom razradom studija 1976. teodiceja je prebačena u treću studijsku godinu.

Evo i popisa nekih profesora filozofije iz prošlog stoljeća, uglavnom prije gradnje novog sjemeništa. Osim već spomenutih u prijašnjem tekstu tu su bili: Matija Mihaljević 1821.-1822., Jeronim Andrić 1835.-1865., (najduže je radio na filozofiji), Mijat Kučera 1869.-1873., Šimun Čizmarević 1873.-1884., Matija Pavić 1884.-1896., Petar Pejakić 1899.-1902. Rukopisi iz toga razdoblja nisu poznati, no vjerojatno ih i nema jer su se služili izravno nekim već spomenutim latinskim autorima. Nakon gradnje novog sjemeništa po biskupu Krapcu na filozofiji su radili: Andrija Živković 1914.-1925. i Franjo Didović 1914.-1919. (predavao je i povijest u liceju), Zvonimir Marković 1925.-1932., Pero Ivanišić 1932.-1935., Josip Pavlović 1935.-1942., Đuka Marić 1942.-?, Rudolf Schütz 1944.-1945., Albert Karmelić OP 1945.-1946., Filip Mašić DI 1946.-1949., Marinko Prepunić 1949.-1959., Rudolf Römer 1959.-1960., Radogost Grafenauer DI 1960.-1966., Miljenko Belić DI 1966.-1970., a za njim Slavko Platz od 1970. sve do sada. S njim su surađivali mr. Ivan Ćurić od 1991.-1993., kada je otišao ponovo u Rim na dovršenje studija filozofije te mr. Egidije Biber OFM od 1993.-1996. (za povijest filozofije i seminar). On je inače pripadnik franjevačkog samostana u Sl. Brodu.

IV. Filozofija u svom razvoju. - Kako je već poznato neki filozofski traktati predavani su u liceju. Detaljniji sadržaj tih predavanja ne poznajemo, osim općenito po imenima ondašnjih autora, sljedbenika klasične skolastičke metode i forme. Spominju se: logika, metafizika, etika, psihologija, ponegdje povijest filozofije. No, do nje se očito onda malo držalo, u duhu vremena.

Ali s obzirom na predavanje filozofije u teologiji pronašao sam u fundusu naše biblioteke neke rukopise koje možemo smatrati radnim tekstovima ili skriptama. Međutim tu ima dosta poteškoća, gotovo svi tekstovi su rukopisi olovkom ili tintom, bez oznake autora, datuma, stranice.... Evo kratkog pregleda pronađenih rukopisa.

1. LOGICA MINOR. Prvi traktat kojim počinju predavanja iz filozofije je logica. To je latinski rukopis olovkom pisan, bez datuma i autora. Možda su to skripta nekog studenta po predavanjima profesora, ili skraćeni prijepis bez oznake stranica, u stvari tvrdo uvezana bilježnica. U jednoj tako tvrdoj knjizi (bilježnici) su tri traktata: *Logica minor*, *Critica*, *Opća metafizika*. Listajući pronađoh papirić s datumom 20.XI. 1928. (ispit trojice studenata). A na naslovu stoji ime Zvonimir Marković koji je upravo u to doba bio profesor filozofije. Možemo pretpostaviti da je barem taj tekst njegov

rukopis predavanja, vjerojatno i logica jer je rukopis isti. Čini se da je taj tekst raden po nekom autoru, ponedje se nade: *vide auctor, pg...*, ali ne piše po kojem. Najvjerojatnije se radi o poznatom skolastičkom auktoru DONATU koji je napisao cijeli sustav filozofije i prof. Marković slijedi to djelo. Logiku naziva i *dialectica* i nakon definicije dijeli je klasično u tri dijela: *de ideis, de iudicio, de ratiocinio*. Interesantna je opširna podjela ideja, osobito obrada univerzalnih ideja. Svakako vidi se da je prisutan problem *universalialia* koji je uvijek historijski i teorijski bio vrlo značajan. U obradi suda i odnosa sudova nalazimo tehniku oznake univerzalnosti i partikularnosti sudova A-I (*affirmo*), E-O (*nego*), koja tehnika zapravo potječe još iz srednjeg vijeka, ali u ovoj bilježnici još nema tzv. logičkog kvadrata koji grafički pomaže utvrditi odnose među sudovima. O silogizmu radi kratko bez obrazloženja i vrednovanja njegove deduktivnosti. Ništa nema o indukciji kao metodi spoznaje, što bi trebalo očekivati npr. nakon izvođenja novih induktivnih metoda J.S. Milla u prošlom stoljeću. Tekst je shematičan, nabroja kratke podjele i definicije bez ulaznja u povijesne izvore, cijeli je na latinskom jeziku.

2. CRITICA. Filozofska teorija spoznaje, latinski tekst pisan tintom, očito krasopis nekog studenta, sve bez oznake autora, godine, stranice. Možda su i to skripta prof. Markovića radena po već spomenutom autoru DONATU. Prvo radi *de veritate logica* i poziva se na auktora Windelbanda koji tu istinu naziva *die transzendentale Wahrheit*. U ocjeni lažne logičke istine iznosi pet mišljenja diskutirajući s Kantom, Schuppeom, Wundtom, te pragmatizmom, psihologizmom, simbolizmom. Obraduje spoznajne sustave: skepticizam stari i novi (Montaigne, D.Hume), realizam u kome se spoznajna sigurnost temelji na tri istine: a) *exsistentia propria*, b) *principium contradictionis*, c) *aptitudo mentis ad veritatem assequendam*. Ova je argumentacija duga i obrazložena. Zatim radi *de testimonio conscientiae* razlikujući direktnu i refleksnu svijest, također opširno uvidajući da je to sržni problem. Kao izvor spoznaje navodi još i vanjsko iskustvo starih i novih filozofa (npr. G. Berkeleyja). Ovaj tekst je vrlo dopadljiv, iako necjelovit jer neke teze manjkaju, dobro obrazložen, historijski utemeljen u ondašnjoj aktualnoj filozofiji.

3. OPĆA METAFIZIKA ili ONTOLOGIA. Tu imamo izričit naslov rukopisa olovkom prof. Markovića, dakle potječe iz doba njegove profesure 1825.-32. Prvo radi *de identitate*, to je princip identiteta, ali je ovdje samo skiciran. Zatim obraduje *distinctio: realis, rationis, maior, minor*, u duhu skolastike. Slijedi teoretiziranje *de ente rationis*, osam kratkih teza *de possibilitibus*, što je čisto teorijsko pitanje. Onda je prekid teksta, prazne stranice, pa skice problema *de actu et potentia*. Najopširnije je obrađeno pitanje o uzročima, osobito *causa efficiens*. Tu se obazire na povijest toga problema (J. Locke, Hume). Tada slijedi tintom pisani tekst drugog rukopisca i to: *de substantia* (Cartesius, Leibniz, Kant, Paulsen, materijalisti). Malo iznenaduje i naslov: *de supposito et persona*, što smatramo tekovinom personalne ontologije. Dakako, spominje se i Boecijeva definicija osobe s početka

Diacovensia 1/1996.

srednjeg vijeka: *rationalis naturae individua substantia*. Imamo i vrlo kratak tekst o analogiji, dok od transcendentelnih svojstava bića spominje se samo *unum*, opet slijede prazne stranice (vjerojatno ostavljene za obradu ostalih transcendentalia). Kratka bilješka kaže: auctor p.99-152-153, vjerojatno DONAT. Na kraju je rasprava de ente et essentia, opet od nekog drugog rukopisca. Za ovaj tekst kritički možemo reći da s obzirom na cjelinu ontologije spominje glavne teme (osim npr. principa individualnosti), ali su to većinom obične podjele i skice, nedovršeno djelo, vjerojatno rukopisi više studenata prema predavanjima i po nekom autoru kojega je trebalo svakako konsultirati.

Ovdje treba napomenuti da je kasnije u vrijeme svoje profesure nakon 1966. p. Miljenko Belić izdao skripta iz *Ontologije*, kompletna, ciklostilom i kasnije su izašla istom tehnikom u pet izdanja za upotrebu studenata s vrlo opširnim produbljenim raspravama o svim glavnim metafizičkim temama.

4. PSIHOLOGIJA. To je skup uvezanih bilježnica, rukopis tintom, bez ikakve datacije. Očito radni tekst, nepotpun, na latinskom. Sadrži uglavnom sljedeće naslove: de vita (actio immanens), potentiae activae vitales, o osjetilima (tu ima i njemačkog teksta), o duši s poznatom Aristotelovom definicijom duše. Tekst je na četiri mjesta isprekidan, kako su bilježnice uvezivane, ponavlja se. Spominje i neke filozofe na temu života: Toland, Lamettrie, Holbach, Feuerbach, Büchner, Haeckel, H. Bergson. O intelektualnim činima i spoznaji radi vrlo opširno i tu se izričito poziva na DONATA (n.187, in ed?, p.111). Ima niz sitnih bilješki sa strane na latinskom i njemačkom, npr. de conscientia, de appetitu hominis, o volji i njenom objektu. Ponavlja se opširniji tekst de intellectu, a onda od drugog rukopisca slijedi o slobodi volje, duga i utemeljenja rasprava s deterministima, materijalistima, Kantom - i dokazivanje. Također se ponavlja de anima (ego humanum), duša kao supstancija (spominju se materijalisti, Lotze, Hartmann, Schopenhauer, Lachelier). - Ovaj rukopis psihologije je razjedinjen, dotiče glavne teme i uzima u obzir odnosne filozofe, dakle dosta suvremen za ono doba.

Na kraju tog sveska iznenaduje tekst s naslovom *Empirička psihologija* na njemačkom, 35 stranica: o osjetilima (o oku), o bojama, o hipnotizmu, o posthipnotičkoj sugestiji - bez oznake ikakva autora. To je pozitivno i ugodno iznenađenje da se već onda, iza dvadesetih godina, u nas učila eksperimentalna psihologija pa makar i u malom opsegu.

Također ovdje možemo dodati da je prof. p. Miljenko Belić DI (inače i rodom iz Đakova) izdao skripta pod naslovom *Metafizička antropologija* i to 4 izdanja ciklostilom za uporabu studenata. Pod istim naslovom kasnije je izdao knjigu filozofski institut DI iz Zagreba i to prvo izdanje 1993., a drugo 1995. Uz njegove mnogobrojne članke i rasprave te sudjelovanja na meduna-

Diacovensia 1/1996.

rodnim kongresima (skotisti, tomisti) možemo reći da je p. Belić bio najuspješniji profesor, iako nije dugo predavao filozofiju na bogosloviji.¹⁴

5. COSMOLOGIA. Ovo je najopsežniji rukopis tintom, na latinskom s djelomičnom oznakom stranica. Do 70. stranice obrađeno je 15 kratkih teza o složenosti fizičkih tjelesa od materije i forme, zatim slijedi skoro 200 stranica uvezanih bilježnica bez oznake broja s prekidima, onda još 106 stranica s naslovom *Theses*. Čini se da su tekstovi nastali u različitim godinama, samo su uvezani zajedno zbog teme. Obrađuju se najviše akcidenti fizičkog svijeta: *quantitas (extensio)*. Atomi su posljednje nedjeljive čestice. O dinamizmu (Leibniz), o filozofskom atomizmu, atomi su samo matematički djeljivi. Slijedi duga rasprava *de motu* s 14 teza, *de loco*, *de spatio* (rasprava s Kantom), *de tempore*. Zastupa postojanje realnog prostora i vremena. Zatim obrađuje *qualitas*. Ponegdje se poziva na DONATA. Malo je zastupljena do onda poznata fizika i kemija, od atomskih čestica spominje se elektron, ali npr. ne spominje se R. Bošković i njegova teorija. Nema ništa iz fizike elemenata (Mendeljejev) niti iz astronomije, ni starog ili novog nazora na svijet i spoznaju svijeta te mjesto čovjeka u kosmosu.

Spomenimo ovdje da je i prof. Marinko Prepunić napisao skripta iz kozmologije 1958. koja su mnogo suvremenija i to po rimskom autoru Hoenenu. A i profesor Radogost Grafenauer DI izdao je također kozmologiju 1960. u kojima je vrlo mnogo uzeo u obzir suvremene pozitivne znanosti fiziku, kemiju, biologiju.... Oba izdanja su izašla u ciklostilskom obliku.

6. ETHICA. Iz moralne filozofije ili etike imamo također jedan stari rukopis tintom na latinskom jeziku - bez datacije. Sastoji se od 42 teze. Primijenjena metoda je *descendentna*, tj. pretpostavlja se završena teodiceja i pitanje o Bogu dokazanim pa se onda razrađuju uvjeti za postizanje cilja u Bogu koji je *finis ultimus* i ljudski čini moraju tom cilju biti podređeni, dakle silazno od Boga k čovjeku. Opširno radi *de actibus humanis*, o normi moralnosti, o naravnom zakonu i pravu, ali npr. ništa *de virtutibus* niti što opširnije o usporednim normama moralnosti, iako se spominju Th. Hobbes, J. Bentham, utilitaristi, Rousseau. Vrlo je interesantno da 41. teza radi o Karlu Marxu više u smislu socijalne etike. Korektno je protumačena Marxova misao o otuđujućem kapitalizmu i otuđenom radništvu koje na kraju uzima sredstva za proizvodnju u korist društva i sebe. No, nema nikakve kritike na ovu račun. Ovaj tekst je inače vrlo dosljedan, ali necjelovit i za ono vrijeme ipak savremen.

¹⁴ Za grafičku radnju radova p. Miljenka Belića vidi u *Ljepota istine. Zbornik u čast p. Miljenka Belića SJ u povodu njegovih 75. obljetnice života*, FTI, Zagreb 1996., str. 9-15.

Svaki poznavalac filozofije odmah zapaža da još nismo ništa rekli o filozofiji o Bogu, o teodiceji. Nisam pronašao nikakav stari tekst ili rukopis o tom predmetu. Pretpostaviti je da ih je bilo, jer se sigurno predavala ta materija, no nije sačuvan nikakav radni tekst vjerojatno zato što su se takvi tekstovi često mijenjali.

7. Posljednjih četvrt stoljeća. I ovo razdoblje predstavlja već neku povijest zbog značajnih novosti u predavanju filozofije. Svakako treba istaknuti preporuku II. vatikanskog sabora da se filozofija predaje u tri etape: *de homine* (jer je čovjek sam sebi prvo neposredno iskustvo), *de mundo* (što odmah osim sebe spoznaje svijet u koji je uronjen u životnoj situaciji i stalnom dijalogu), *de Deo* (da od sebe preko svijeta transcendirira k Bogu).¹⁵ Tim se dokumentom osobito preporučuje i povijest filozofije.

Nadalje od 1970. promjenjen je odnos broja sati teorijske filozofije i povijesti filozofije u korist ove posljednje, od 4:1 u 3:2 u korist povijesti filozofije. Ova je bila premalo vrednovana i zato je sada pokušavamo ukotviti u kulturalnom, sociološkom, umjetničkom, religijskom ambijentu pojedinog razdoblja da vidimo obostrani utjecaj te kritičku povezanost i proizlaženje filozofskih sustava jednih iz drugih.

Od 1974. uvedena su u filozofski odsjek predavanja o suvremenom ateizmu, koja su uspostavom 6. pastoralne godine studija prenesena u tu godinu. Autor ovog članka je 1975. izradio skripta, radni tekst od 50 stranica za uporabu slušača. Radi se globalno o sljedećim naslovima: 1. ateizam-suvremena stvarnost; od individualne do kolektivne pojave, definicija ateizma i problemi oko nje.- 2. mogućnost ateizma na ontološkoj razini i na razini spoznajne i moralne svijesti. - 3. uzroci ateizma: problem i stvarnost zla u svijetu, mentalitet eksperimentalnih znanosti, neadekvatnost filozofsko-teološkog pojma " imanentan-transcendentan", poimanje Boga u filozofiji poslije racionalizma, zloupotreba antropomorfizama.... - 4. oblici ateizma: scientistički ateizam, egzistencijalistički ateizam (J.P.Sartre, A.Camus, F.Nietzsche), marksistički ateizam (Feuerbach, Marx)... Diskusija sa stanovišta realizma.

Od 1976. teodiceja je prebačena u teološki odsjek da se predaje usporedo s teološkim traktatom *de Deo uno*. "Tako se mogu bolje koordinirati određene filozofske i teološke discipline, kako bi se izbjegla nepotrebna ponavljanja".¹⁶ To je kasnije potvrđeno konstitucijom pape Ivana Pavla II. "Sapientia christiana" od 15. travnja 1979. zbog svrsishodnije organizacije studija. Ko-

15 Sabor II. vatikanski, dekret *Optatum totius*, br. 15.

16 MATIJA BERIJAK, "Sapientia christiana" - novo uređenje studija na crkvenim sveučilištima i fakultetima, usp. *Bogoslovska smotra* 4(1979), str. 415.

načno u planu su bile i uvedene su teme iz domaće i strane književnosti, barem u seminar, jer su mnoge od takvih tema filozofski vrlo značajne.

Z a k l j u č a k

Kroz ovo vrijeme, ovih 190 godina, izmijenilo se na filozofiji skoro 50 profesora, od kojih su neki predavali vrlo kratko, u prosjeku nešto manje od četiri godine (izuzetak je do sada Jeronim Andrić s trideset godina rada, a i sadašnji predavač Slavko Platz je već dvadeset i šest godina na tom mjestu). Profesori filozofije su predavali i druge predmete i onda ubrzo - gotovo kao po pravilu - odlazili na unosne župe. U ovom je stoljeću, sve do 1991., stalno bio samo jedan predavač za čitavu filozofiju i povijest filozofije, ateizam i marksizam što je davalo malo izgleda i mogućnosti za dublji studijski razvoj. Osim toga su profesori gotovo redovito obnašali još i druge službe i dužnosti.

U samoj filozofiji rukopisi pokazuju skolastičku metodu u obliku teza i silogizama, što je imalo svoje prednosti i nedostatke. U novije vrijeme prešli smo na način izlaganja bez one stroge forme jer je takav način ležerniji i dopušta elastičniji način izlaganja misli. Predavalo se suviše teorijski, malo historijski. Osobito je povijest filozofije bila u drugom planu. To je doduše donekle i razumljivo jer je taj predmet tek nakon Hegela, od sredine prošlog stoljeća, dobio na važnosti. Sada se studijski mnogo inzistira na tom predmetu jer on uvodi također u povijest kulture i religije te pokazuje kretanje ideja i njihovo kritičko prožimanje u pojedinom razdoblju. Možemo slobodno reći da je od dakovačkih profesora filozofije najuspješniji na tom području bio p. Miljenko Belić DI, ali on je školovan i odrastao kod isusovaca, kratko je bio naš profesor, no djela mu ostaju zapažena na području filozofije.

Istina je također i to da dakovačka bogoslovija kroz svoju povijest nije dala velikih filozofa niti vrlo značajnih filozofskih djela, u stilu Kanta, Hegela ili Heideggera. Možda bi se tu mogla primijeniti i ona misao ruskog filozofa Berdjajeva da postoji također izvjesna "geografija duha". Po toj oznaci naši Slavonci i Srijemci su duhom i srcem u rasli u svoju ravnicu i mirisnu zemlju koja kao da je njihov duh prizemljila i uputila u beskrajne horizonte ravnih polja i šuma. I to ih je veselilo, dok im je transcendencija bila malo teži hod na terenu, na to nisu navikli. Bilo kako bilo, profesori su bili pedagozi-predavači, a filozofija je ovdje ipak očito odigrala značajnu ulogu kao propedeutika duha i pedagoška priprava, pridonijela je razvoju logičkog i humanističkog mentaliteta, obogatila erudiciju mnogih svećenika i kulturnih radnika i tako predstavila sebe kao znanost cjelovitosti.

Zusammenfassung

Gründung der Philosophisch-theologischen Hochschule und Entwicklung des Philosophiestudiums

Nach dem Abzug der Türken aus Slawonien und der Vereinigung der bosnischen und syrmischen Diözese im Jahre 1773 kommt zur allseitigen Erneuerung. Bischof Krtica hatte die Gründung des Priesterseminars vor und fing mit den Vorbereitungen an. Bischof Mandić verwirklichte diese Pläne und gründete am 6. November 1806 das Priesterseminar mit der philosophisch-theologischen Hochschule. Die Vorbereitung für Theologiestudium war zweijähriges Lyzeum mit öffentlichem Recht, das auch auswärtige Schüler besuchten. Im Jahre 1848 wurde dieses Lyzeum wegen Besuchermangel abgeschafft und im Jahre 1850 durch Bischof Strossmayer wieder eröffnet. Der selbe Bischof führte bosnische Franziskaner herbei und baute für sie das *Kolleg des hl. Bonaventura*. Sie blieben in Đakovo bis 1876, dann gingen sie wegen der politischen Schwierigkeiten weg. Am Ende des 19. Jahrhunderts eröffnete Strossmayer das *Knabenseminar* in Osijek. Hier studierten Gymnasiasten, die nach dem ersten Weltkrieg nach Travnik (Bosnien) gingen und 1929 nach Zagreb, wo *Erzbischöfliches klassisches Gymnasium* eröffnet wurde. 1948 wurde das Lyzeum nach Đakovo übertragen - in Verbindung mit Theologiestudium. Vom Jahre 1972 an ist es *Bischöfliches Gymnasium J.J. Strossmayer* geworden. Am Anfang des Heimatkrieges im Herbst 1991 wurde dieses Gymnasium nach Zagreb geschickt. Das Theologiestudium blieb in Đakovo.

Die Philosophie wurde im Lyzeum und in ersten zwei Jahren des Theologiestudiums unterrichtet. In der Geschichte von 190 Jahren gab es fast 50 Philosophieprofessoren. In der Priesterseminarsbibliothek befinden sich einige philosophische Handschriften (scripta): Logik, Kritik, Allgemeine Metaphysik, Kosmologie, Ethik. Die Geschichte der Philosophie wurde weniger unterrichtet. Diese Handschriften waren in der lateinischen Sprache, sonst ohne Angaben und Datierungen. Die werden hier analysiert. Wahrscheinlich stammen sie aus zwanziger Jahren oder früher, nach dem Aufbau des neuen Priesterseminars. Die angewendete Methode ist scholastisch, aber man spürt Einflüsse der gegenwärtigen Philosophie. Das Priesterseminar mit dem Philosophiestudium trug der pädagogischen und humanistischen Fähigkeit und Ausbildung vieler Priester und Laien bei.